

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

**Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія,
проблеми, перспективи** : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част.
(Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов,
С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 2. – 69 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів,
студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках
III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні
процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи»
(Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої
актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

ЧЕРЕЗ ГОЛОД І ВІЙНУ. ПАМ'ЯТЬ ПРО ПЕРЕЖИТЕ *

Відчути дух епохи за допомогою навчальної чи наукової літератури надзвичайно важко. І водночас досить заговорити з літньою людиною про її молодість, і відразу через живе слово, мовлене з посмішкою, зітханням, а часом і сльозами, перед нами відкриється яскраве полотно колишнього життя з його великими і начебто дрібними подіями. Після розмови із землячкою-старожителькою Т.С.Фединою про її долю, ми просто зобов'язані оприлюднити її усні свідчення.

Тетяна Сидорівна Федина народилася 5 березня 1923 р. у селі Вільшана (зараз Недригайлівського району Сумської області). Закінчила 4 класи у Вільшанській школі. Батьки – селяни. Спочатку були одноосібниками. Батько був майстром на всі руки, навіть робив меблі і шив взуття. Поки не розкуркулили, були середняками, мали землю, коней і худобу. Потім все забрав колгосп. У 1932 р. батько застудився і підхопив запалення, ніхто його не лікував, оскільки був голод. Лікар до нього навіть не прийшов. Мати змушена була піти в колгосп, добре працювала, була ланковою. Прожила мати 98 років. У сім'ї було троє дітей, серед яких Тетяна Сидорівна була найстаршою. Коли був Великий Голод респондентці було 9 років. За її словами вона особисто знала 15 осіб, які померли від голоду. Всі вони жили по сусідству, на їхньому кутку. Серед них дві її близьких подруги з батьками і братами. Дорослі жінки виявилися витривалішими і пережили чоловіків, дітей та стариків.

Коли оголосили про початок війни у 1941 р. усі дуже захвилювалися. Сім'я Тетяни Сидорівни теж переживала, хоча батько вже помер, а брат був ще малий і не підлягав призову. З їхньої вулиці мобілізували до армії 30 молодих неодружених хлопців. Дехто з них залишилися живими і повернулися з війни, але більшість – загинули.

Хрещеного Тетяни Сидорівни, це був материн брат, забрали на фронт відразу ж. Там він потрапив у полон. Перебуваючи у полоні у Польщі втік і пішки прийшов звідти додому. Вдома оженився. У них з дружиною народилася донька.

*Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

Крім того тут, у Вільшані, влітку 1941 року гостював двоюрідний брат з Маріуполя. Внаслідок війни хлопчик не зміг повернутись додому. Через деякий час його батьки перебралися до Вільшани з Маріуполя, притягнувши з собою візок з пожитками. Коли Червона Армія прогнала німців, то матиного брата і тітчиного чоловіка забрали на фронт. Вони обидва не повернулися з війни. Тетяна Сидорівна вважає, що їй був знак, коли загинули її дядьки. Вона в цей час була в Німеччині. Однієї ночі до неї щось постукало. Вона все обдивилася – ніде нікого не було. Ні всередині, ні зовні. Перед ранком її знов розбудив невідомий стукіт, і знову нікого не було.

У Німеччину на примусові роботи оповідачку забрали у червні 1943 р. З Вільшани до Недригайлова молодь супроводжували поліцаї на підводі, а з Недригайлова повезли на залізничну станцію вантажівкою. До Німеччини дісталися поїздом. Потрапила до Східної Пруссії. Її господарі раніше жили у німецькій колонії в Бессарабії. А коли СРСР захопив Бессарабію, то ці німці втекли до Німеччини. Там їх поселили у домівках, що раніше належали полякам, а поляків виселили звідти. Господарі самі натерпілися різної біди за своє життя, тому вони своїх робітників не ображали. Їли одну і ту саму їжу і господарі, і остарбайтери. Страви готувалися всім разом, а не окремо. Німці жодного насилля щодо остарбайтерів не чинили, не били. Але доводилося тяжко працювати з раннього ранку до півночі. Крім того все одно було відчуття, що ти невільний. Додому вдалося надіслати тільки одну поштову листівку. А отримала лише одного листа від подруги з села. Лінія фронту тоді вже була на Сумщині. Цей лист допоміг надіслати до Німеччини один німець, який зупинявся у них вдома у Вільшані. Він відправив його своїй дружині, а та переслала оповідачці.

Серед остарбайтерів були такі, що сходилися і жили як чоловік із жінкою, а потім повернулися додому з дітьми у 1945 р. До Тетяни Сидорівни теж залицялися хлопці. Та вона не хотіла повернутися додому вагітною або з дитиною на руках. Один залицяльник був особливо настирний. Господарка-німкеня помітила це і розпитала дівчину, чи потрібен їй цей хлопець. Та сказала, що вона навпаки хоче, щоб її залишили в спокої. Тоді німкеня суворо поговорила із залицяльником, внаслідок чого хлопець намагався більше не потрапляти на очі Тетяні Сидорівні.

Після війни дівчина повернулася додому. 3 серпня 1945 р. вона приїхала в Вільшану, один день побула в дома, а на наступний її відправили за сусіднє село Фартушене до колгоспної молотарки.

Довелося дуже тяжко працювати, тижнями навіть жили в полі, не поверталися додому. За її словами у 1946-1947 рр. великого голоду не було. Вона порівнює з ситуацією у 1932-1933 рр. Після війни недоїдали, але потроху щось їстівне було. Ніхто з їхньої ulиці з голоду не вмер.

Із особистим життям у Тетяни Сидорівни були проблеми. Один парубок хотів взяти її заміж, але його рідні сказали, що вона вже вироблена, бо і до війни тяжко працювала, і в окупації, і в Німеччині. Що в неї підірване здоров'я. Хлопцю наполегливо порадили взяти молодшу і здоровішу. Про це дівчина говорила з самим хлопцем, і він підтвердив все. До тридцяти одного року оповідачка дівувала, а потім один парубок напитував собі когось, щоб одружитися. Хтось з людей порадив йому Тетяну Сидорівну. Чоловік прийшов до неї додому, вони познайомилися, поговорили. Зрештою одружилися. Пара прожила 58 років у мирі і злагоді. Мали дочок, яких видали заміж. Зараз є внуки.